

महाराष्ट्र राज्याचे प्रशिक्षण धोरण
पशुसंवर्धन विभागांतर्गत तांत्रिक
प्रशिक्षणाची रचना व अंमलबजावणीबाबत

महाराष्ट्र शासन
कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : टीआरजी-२०१२/प्र.क्र.५६/ पदुम-४
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक:- ५ मार्च, २०१२.

वाचा :- सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्रमांक :-टीआरएन-०९/ प्र.क्र.३९/ ०९/१२-अ,
दिनांक २३ सप्टेंबर, २०११.

प्रस्तावना :-

राज्य प्रशिक्षण धोरणाची सांगड घालून, पशुसंवर्धन विभागातील गरजांवर आधारीत तांत्रिक प्रशिक्षणाचे आयोजन करणे, प्रशिक्षण संस्थांमध्ये प्रशिक्षण नियोजन व संनियंत्रण कक्ष स्थापन करणे, विविध कार्यालयांमध्ये प्रशिक्षण व्यवस्थापकाची नियुक्ती करणे, प्रशिक्षण संस्थांची जबाबदारी व भूमिका निश्चित करणे, मास्टर ट्रेनर तयार करणे, इ. अनुषंगिक बाबी विचारात घेऊन खालीलप्रमाणे शासन निर्णय निर्गमित करण्यात येत आहे.

शासन निर्णय :-

राज्याच्या प्रशिक्षण धोरणानुसार पशुसंवर्धन विभागातील तांत्रिक अधिकारी व कर्मचाऱ्यांकरीता सन २०१२-१३ पासून तांत्रिक प्रशिक्षण कार्यक्रम खालील संस्थांमार्फत आयोजित करण्यास याद्वारे शासन मान्यता प्रदान करण्यात येत आहे.

१. राज्यस्तरीय प्रशिक्षण संस्था, गोखलेनगर, पुणे.
२. पशुवैद्यकीय महाविद्यालय, मुंबई.
३. पशुवैद्यकीय महाविद्यालय, नागपूर.
४. पशुवैद्यकीय महाविद्यालय, परभणी.
५. पशुवैद्यकीय महाविद्यालय, उदगीर, जिल्हा लातूर.
६. पशुवैद्यकीय महाविद्यालय, शिरवळ, जिल्हा सातारा.
७. पदव्युत्तर पशुवैद्यक शिक्षण संस्था, अकोला.

या सर्व प्रशिक्षण संस्था तांत्रिक प्रशिक्षण कार्यक्रमासंदर्भात यशदा, पुणे या संस्थेशी संलग्न असतील. वरील प्रशिक्षण संस्थेवर प्रशिक्षण नियोजन व संनियंत्रण कक्ष (Training Planning & Monitoring Cell-TPMC) स्थापन करण्यात येऊन तसे आदेश आयुक्त, पशुसंवर्धन व महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठामार्फत निर्गमित करण्यात यावेत. संस्थेमार्फत घ्यावयाच्या प्रशिक्षणाचे नियोजन, प्रशिक्षणाच्या निविष्ठा (Inputs), प्रक्रिया व प्रशिक्षणाचे परिणाम यांच्या संनियंत्रणाची जबाबदारी सदर कक्षावर असेल.

पशुसंवर्धन विभागांतर्गत कार्यरत तांत्रिक अधिकारी व कर्मचाऱ्यांची तांत्रिक कुशलता त्याचप्रमाणे कार्यक्षमता वाढावी, अद्ययावत संशोधनाची माहिती मिळावी, त्याचा पशुपालकांकडील पशुधनास आधुनिक पशुवैद्यकीय सेवा देण्यासाठी उपयोग व्हावा, पशुवैद्यकीय सेवेत गुणात्मक वाढ व्हावी त्याचप्रमाणे पशुसंवर्धन विभागाद्वारे राबविण्यात येत असलेल्या विविध पशुसंवर्धन विषयक योजनांची प्रभावीपणे अंमलबजावणी व्हावी या बाबी विचारात घेऊन पशुसंवर्धन विभागांतर्गत तांत्रिक

अधिकारी / कर्मचारी (वर्ग-अ, ब व क) हे ज्या कार्यालयात / पशुवैद्यकीय संस्थेवर कार्यरत आहेत, तेथील कामाचे स्वरूप विचारात घेऊन, यशदा, पुणे व महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ यांच्याशी समन्वय साधून, आयुक्त, पशुसंवर्धन यांच्या स्तरावरून विविध तांत्रिक प्रशिक्षणाचे मोडयूल्स निश्चित करण्यात यावेत त्यामध्ये कृत्रिम रेतन, वंध्यत्व तपासणी व उपचार, Sexual Health Control Programme, शवविच्छेदन, विविध रोग नमुने गोळा करणे, त्यांची प्रयोगशाळेतील तपासणी, लहान व मोठ्या शस्त्रक्रिया, Preventive & Clinical Medicine, Wild Life, एक्सरे मशीन, सोनोग्राफी, ब्लड अँडालायझर इत्यादी अत्याधुनिक उपकरणांची हाताळणी व वापर, Emerging and zoonotic diseases, वैरण विकास कार्यक्रम इ. तसेच **क्षेत्रीय स्तरावरील गरज विचारात घेवून त्या विषयांचा अंतर्भाव असावा.** तसेच गरजेवर आधारित प्रशिक्षण अंमलबजावणी मार्गदर्शिका (Training Manual) तयार करावी.

आयुक्त, पशुसंवर्धन यांनी तांत्रिक प्रशिक्षणाचा वार्षिक कृती आराखडा संबंधित संस्थांच्या समन्वयाने तयार करावा.

परिणामकारक तांत्रिक प्रशिक्षणासाठी यशदा, पुणे व महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ यांच्याशी समन्वय साधून आयुक्त, पशुसंवर्धन यांनी प्रशिक्षकांसाठी प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे (Training of Trainers-TOT) आयोजन करावे. तसेच अधिकारी / कर्मचारी यांच्यामधून उत्तम प्रशिक्षक शोधून त्यांना प्रशिक्षण कौशल्य विषयक प्रशिक्षण द्यावे. शासनाच्या आकृतीबंधा प्रमाणे प्रशिक्षणाची निकड लक्षात घेवून प्रशिक्षणासाठी व्याख्याते म्हणून अधिका-यांची शासन मान्यतेने नियुक्ती / प्रतिनियुक्ती करावी. तसेच पदभरतीबाबतचा प्रस्ताव सादर करावा.

राज्यस्तरीय प्रशिक्षण संस्था यांनी पशुसंवर्धन विभागाच्या कार्यात्मक अभ्यासावरून पशुसंवर्धन विभाग हाताळीत असलेल्या विविध विषयांवरील मास्टर ट्रेनर तयार करणे आवश्यक आहे. यासाठी राज्य तसेच विभाग स्तरावर समितीचे गठन करून विषयनिहाय मास्टर ट्रेनर विकास कार्यक्रमाचे नियोजन करावे. यासाठी यशदा, पुणे मॅनेज, हैद्राबाद व तत्सम राष्ट्रीय स्तरावरील प्रशिक्षण संस्थांचे सहकार्य घ्यावे. या मास्टर ट्रेनरच्या सेवा आवश्यकतेनुसार राज्यात उपलब्ध करून देण्यात याव्यात.

तांत्रिक प्रशिक्षणासाठी तुर्तास २५% व्याख्याते पशुवैद्यकीय महाविद्यालयांतर्गत / राज्यस्तरीय प्रशिक्षण संस्था, गोखलेनगर, पुणे येथील, २५% व्याख्याते पशुसंवर्धन विभागातील तज्ञ अधिकारी व उर्वरित ५०% व्याख्याते पशुसंवर्धन विभागातील सेवानिवृत्त तज्ञ अधिकारी व त्या क्षेत्रातील निर्मात्रित तज्ञ व्याख्याते यांचेमार्फत आयोजित करावे व तदनंतर शासन निर्णय क्रमांक :-टीआरएन/०९/प्र.क्र.३९/०९/१२-अ, दिनांक २३ सप्टेंबर, २०११ मधील तरतूदीनुसार पदनिर्मितीबाबतचा प्रस्ताव सादर करावा.

विविध प्रकारच्या तांत्रिक प्रशिक्षणाचा कालावधी तीन ते पंधरा दिवसांचा असावा. सदर प्रशिक्षण कालावधीत आवश्यकतेनुसार प्रात्यक्षिके / क्षेत्र भेट (Field Visit) आयोजित करावेत. विभागातील प्रत्येक तांत्रिक अधिकारी व कर्मचारी यांना पाच वर्षातून एकदा सदरचे प्रशिक्षण घेणे बंधनकारक राहील.

प्रशिक्षणाच्या शेवटच्या दिवशी ५० गुणांची बहुपर्यायी परिक्षा घेण्यात येऊन, २५ व त्यापेक्षा जास्त गुण प्राप्त करणाऱ्या अधिकारी व कर्मचारी यांना प्रशिक्षण यशस्विता प्रमाणपत्र देण्यात यावे.

२५ पेक्षा कमी गुण प्राप्त करणाऱ्या अधिकारी व कर्मचारी यांना सदरचे प्रशिक्षण पुढील एक वर्षात स्वखर्चाने पूर्ण करून प्रशिक्षण यशस्विता प्रमाणपत्र घेणे बंधनकारक राहील. प्रशिक्षण व्यवस्थापकाने अशा अधिकारी / कर्मचारी यांना पुढील कालावधीत आयोजित करण्यात येणाऱ्या प्रशिक्षणासाठी पाठविण्याची दक्षता घ्यावी.

प्राचार्य, राज्यस्तरीय प्रशिक्षण संस्था व महाराष्ट्र पशु व मत्स्यविज्ञान विद्यापीठ, नागपूर हे पशुसंवर्धन विषयाशी संबंधित ज्ञान, कौशल्य आणि दृष्टीकोन विषयक बाबींवर संशोधन अभ्यास (Research Study) करतील.

प्राचार्य, राज्यस्तरीय प्रशिक्षण संस्था व महाराष्ट्र पशु व मत्स्यविज्ञान विद्यापीठ, नागपूर अंतर्गत पशुवैद्यकीय महाविद्यालये, प्रशिक्षण संस्था म्हणून नवे तर महत्वाचे संसाधन केंद्र, थिंक टँक, तांत्रिक संशोधन व प्रलेखन केंद्र, तंत्रज्ञान विकास केंद्र तसेच तथ्यांच्या आधारावर अभ्यासपूर्वक ध्येयधोरणे सुचविणाऱ्या संस्था म्हणून कार्यरत राहणे अभिप्रेत आहे.

सदर तांत्रिक प्रशिक्षण त्याचप्रमाणे प्रशासनिक व सेवांतर्गत प्रशिक्षणाकरीता आयुक्त, पशुसंवर्धन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी त्यांच्या कार्यालयासाठी व त्यांच्या अधिनस्त राज्यातील सर्व राज्य व स्थानिकस्तरीय कार्यालयांसाठी आस्थापना हाताळणाऱ्या अधिकाऱ्यांची प्रशिक्षण व्यवस्थापक म्हणून नियुक्ती करण्यात यावी. प्रशिक्षण व्यवस्थापक हे त्यांच्या कार्यालयातील सर्व अधिकारी/कर्मचारी यांच्या प्रशिक्षणासाठी समन्वयाचे काम करणे, प्रशिक्षणासाठी आवश्यक निधीची मागणी वरिष्ठांकडे करणे, कार्यालयातील अधिकारी / कर्मचारी यांच्यासाठी पाच वर्षांची प्रशिक्षण रुपरेषा व वार्षिक प्रशिक्षण आराखडा तयार करणे, प्रत्येक पदाला आवश्यक असलेले तांत्रिक / प्रशासकीय प्रशिक्षण निश्चित करणे, प्रशिक्षणाची नोंद कर्मचाऱ्यांच्या मूळ सेवापुस्तकात घेणे, इ. कामे करतील.

प्रत्येक वर्षाच्या सुरुवातीला आयुक्त, पशुसंवर्धन यांनी त्यांच्या अधिनस्त सर्व राज्यस्तरीय व स्थानिकस्तरीय कार्यालयातील प्रशिक्षण व्यवस्थापकाचे नांव, पत्ता, दूरध्वनी, भ्रमणध्वनी, ई-मेल आय.डी., इ. माहिती शासनास सादर करावी. तसेच सदरची माहिती पशुसंवर्धन विभागाच्या संकेतस्थळावर देखील उपलब्ध करून देण्यात यावी.

प्रशिक्षण संस्थांनी नामनिर्देशन मागविले असताना आपत्ती, निवडणूक, जनगणना, कायदा व सुव्यवस्था या परिस्थिती व्यतिरिक्त कार्यालयातील प्रशिक्षण व्यवस्थापकाने नामनिर्देशन न केल्यास, तसेच सूट मिळण्यासाठी संबंधित प्रादेशिक सहआयुक्त पशुसंवर्धन / आयुक्त, पशुसंवर्धन यांच्याकडून मान्यता न घेतल्यास संबंधित प्रशिक्षण व्यवस्थापकावर महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त व अपील) नियम, १९७९ च्या तरतूदीनुसार शिस्तभंगाची कारवाई करण्यात यावी.

प्रशिक्षण व्यवस्थापकाकडून प्रशिक्षणासाठी नामनिर्देशन होऊन सुध्दा संबंधित व्यक्ती अपवादात्मक परिस्थिती वगळता, गैरहजर राहिली तसेच सूट मिळण्यासाठी संबंधित प्रादेशिक सहआयुक्त पशुसंवर्धन / आयुक्त, पशुसंवर्धन यांच्याकडून मान्यता न घेतल्यास, महाराष्ट्र नागरी सेवा (शिस्त व अपील) नियम, १९७९ च्या तरतूदीनुसार, त्या अधिकारी / कर्मचाऱ्यावर शिस्तभंगाची कारवाई करण्यात यावी तसेच संबंधित प्रशिक्षणासाठी एका प्रशिक्षणार्थीला येणारा खर्च त्या व्यक्तीच्या वेतनातून कपात करून, संबंधित प्रशिक्षण संस्थेच्या खात्यावर वसूली म्हणून वरिष्ठाद्वारे जमा करून, या वसूलीची नोंद त्या व्यक्तीच्या मूळ सेवापुस्तकात घेण्यात यावी.

सन २०१२-१३ करिता व १२ व्या पंचवार्षिक योजना कालावधीकरीता तांत्रिक प्रशिक्षणाचा आराखडा तयार करण्यात यावा व त्यानुसार तांत्रिक प्रशिक्षण आयोजनासाठी (प्रशिक्षणार्थीची निवास व भोजन व्यवस्था, प्रशिक्षणाचे साहित्य, इ.), प्रशिक्षण संस्था अद्ययावत करणे, प्रशिक्षण संस्थेत असलेल्या सोयी- सुविधांचे बळकटीकरण करणे तसेच व्याख्यात्यांना द्यावयाच्या मानधनासाठी राज्यस्तरीय योजनांतर्गत योजनेत (सर्वसाधारण योजना) निधीची मागणी करण्यात यावी.

प्रशासनिक व सेवांतर्गत प्रशिक्षणासंदर्भात वाचा येथील दिनांक २३ सप्टेंबर, २०११ च्या शासन निर्णयातील तरतूदीनुसार कार्यवाही करावी.

आयोजित केलेल्या एकूणच प्रशिक्षणाबाबत, प्रशिक्षकाबाबत, निवासव्यवस्था व इतर सोयी सुविधांबाबत प्रशिक्षणाच्या शेवटच्या दिवशी सर्व प्रशिक्षणार्थींकडून फिडबॅक घेण्यात यावा तसेच प्रशिक्षण संस्थांचे व प्रशिक्षकांचे मूल्यमापन यशदा मार्फत दरवर्षी करून घेण्यात यावे.

तांत्रिक प्रशिक्षण कार्यक्रमाचा मासिक अहवाल दरमहा ५ तारखेपर्यंत शासनास सादर करण्यात यावा तसेच वार्षिक अहवालदेखील शासनास सादर करण्यात यावा.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(चि.नी.सूर्यवंशी)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

मा.मंत्री (पदुम) यांचे खाजगी सचिव.

मा.राज्यमंत्री (पशुसंवर्धन व दुग्धव्यवसाय विकास) यांचे खाजगी सचिव.

आयुक्त, पशुसंवर्धन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे. (५ प्रती)

आयुक्त, दुग्धव्यवसाय विकास, बरळी मुंबई.

आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय , चर्नीरोड, मुंबई.

आयुक्त, कृषि, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

सामान्य प्रशासन विभाग (१२-अ), मंत्रालय, मुंबई-३२.

महासंचालक, यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी, बाणेर रोड, पुणे.

कुलगुरु, महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर.

जिल्हाधिकारी (सर्व)

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)

प्रादेशिक सहआयुक्त, पशुसंवर्धन (सर्व)

मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र पशुधन विकास मंडळ, अकोला.

व्यवस्थापकीय संचालक, अहिल्यादेवी महाराष्ट्र राज्य मेंढी व शेळी विकास महामंडळ, पुणे.

पशुसंवर्धन, सहआयुक्त, रोग अन्वेषण विभाग, औंध, पुणे.

पशुसंवर्धन, सहाआयुक्त, पशुजैव पदार्थ निर्मिती संस्था, औंध, पुणे.

अधिष्ठाता, पशुवैद्यकीय महाविद्यालय, मुंबई.

अधिष्ठाता, पशुवैद्यकीय महाविद्यालय, नागपूर.

अधिष्ठाता, पशुवैद्यकीय महाविद्यालय, परभणी.

अधिष्ठाता, पदव्युत्तर पशुवैद्यक शिक्षण संस्था, अकोला.

अधिष्ठाता, पशुवैद्यकीय महाविद्यालय, उदगीर, जिल्हा लातूर.

अधिष्ठाता, पशुवैद्यकीय महाविद्यालय, शिरवळ, जिल्हा सातारा.

प्राचार्य, राज्यस्तरीय प्रशिक्षण संस्था, गोखलेनगर, पुणे.

महालेखापाल, महाराष्ट्र -१/२ (लेखा व अनुज्ञेयता) / (लेखापरिक्षा), मुंबई / नागपूर.

जिल्हा पशुसंवर्धन उपायुक्त (सर्व)

जिल्हा पशुसंवर्धन अधिकारी, जिल्हा परिषद, (सर्व)

अवर सचिव (पदुम-३) / कक्ष अधिकारी (पदुम-१/१६), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

निवडनस्ती, पदुम-४.